

DUES CASES UN CARRER UNA CIUTAT

ALBERT GARCIA ESPUCHE
FRANCESC CABALLÉ
REINALD GONZÁLEZ
MÒNICA MASPOCH

Les ciutats canvien i evolucionen i, sens dubte, un dels elements on més podem percebre les seves transformacions és en l'estructura urbana i en els seus edificis. En el cas de Barcelona, n'és un bon exemple el carrer de Montcada, una via que ens parla de la idiosincràsia de la capital de Catalunya des de l'edat mitjana fins a l'actualitat.

En aquest sentit, la nova funció de les cases Nadal i del marquès de Llió, com a seu del Museu de Cultures del Món, no amaga que en els seus murs hi ha marcats fragments de la història de la nostra ciutat des de fa segles.

Amb l'estructura típica dels palaus medievals i remuntant-nos als seus orígens com a residència de famílies nobles, cada estança conserva una peça d'història que cal estudiar, recompondre i tenir present, perquè és el substrat sobre el que cada dia construïm el nostre futur com a ciutat de cultura, coneixement, creativitat, innovació i benestar.

Com a alcalde, desitjo que el nou museu ens ajudi a potenciar encara més aquests dos edificis emblemàtics com a espais d'art i de cultura i, alhora, seguir promovent el diàleg entre Barcelona i les altres cultures d'arreu del món.

Xavier Trias i Vidal de Llobatera

Alcalde de Barcelona

El Museu de Cultures del Món, més enllà de parlar-nos d'art i cultures d'arreu, té el privilegi de ser acollit per dues de les cases més emblemàtiques del carrer de Montcada:

la casa Nadal i la casa del marquès de Llió. Aquests majestuosos edificis són dipositaris de bona part de la història de Barcelona, des de l'època medieval fins al segle xx. Mercaders, nobles, menestrals, comerciants, banquers i tota una àmplia gamma de personatges que els van habitar, van fer del carrer de Montcada el seu escenari vital, amb tot el moviment que això representà.

Si el Museu de Cultures del Món ens mostra la diversitat i pluralitat a través de l'art, aquestes cases del carrer de Montcada també ens parlen de la rica diversitat dels seus ocupants al llarg de la seva història, anticipant ja el perfil cosmopolita de la ciutat contemporània.

El Museu de Cultures del Món inicia, amb aquesta publicació, un ambiciós projecte de recerca i divulgació científica al voltant dels edificis i els habitants del carrer de Montcada; tanmateix, a l'entorn de la complexitat i la riquesa sobre les que s'ha erigit la Barcelona d'avui.

Jaume Ciurana i Llevadot

Tinent d'alcalde de Cultura, Coneixement,
Creativitat i Innovació

8

EL CARRER DE MONTCADA

ALBERT GARCIA ESPUCHE

38

**ELS EDIFICIS DEL MUSEU
DE CULTURES DEL MÓN**

FRANCESC CABALLÉ
REINALD GONZÁLEZ

66

**ELS EMBIGATS MEDIEVALS
POLICROMATS DE LA CASA
DEL MARQUÈS DE LLIÓ**

MÒNICA MASPOCH

EL CARRER DE MONTCADA

ALBERT
GARCIA
ESPUCHE

El carrer de Montcada és un dels que desperten més interès a Barcelona. Persones vingudes de tot el món el visiten per contemplar un espai urbà singular i per gaudir dels museus que s'hi allotgen.

S'ha escrit repetidament que el carrer de Montcada era el més aristocràtic de la vella ciutat emmurallada, el que acollia en els seus «palaus medievals» les famílies més destacades de Barcelona. Aquesta és la imatge més difosa, però no és exacta. El carrer de Montcada no era on vivien més nobles i, a més, bona part de les seves cases més sobresortints es van configurar després de la baixa edat mitjana, sobretot durant els segles XVI, XVII i XVIII.

En tot cas, aquesta realitat allunyada del tòpic no va en detriment dels valors del carrer de Montcada, sinó justament al contrari. Aquest text vol fer patent que la famosa via és un extraordinari contenidor històric que pot mostrar, potser millor que cap altre espai de la ciutat, les característiques pròpies de la Barcelona dels segles baixmedievals i moderns. L'estudi aprofundit de la via permet copsar una part significativa de les arrels socials, culturals i polítiques de Barcelona i de Catalunya.¹

Primeres etapes del carrer

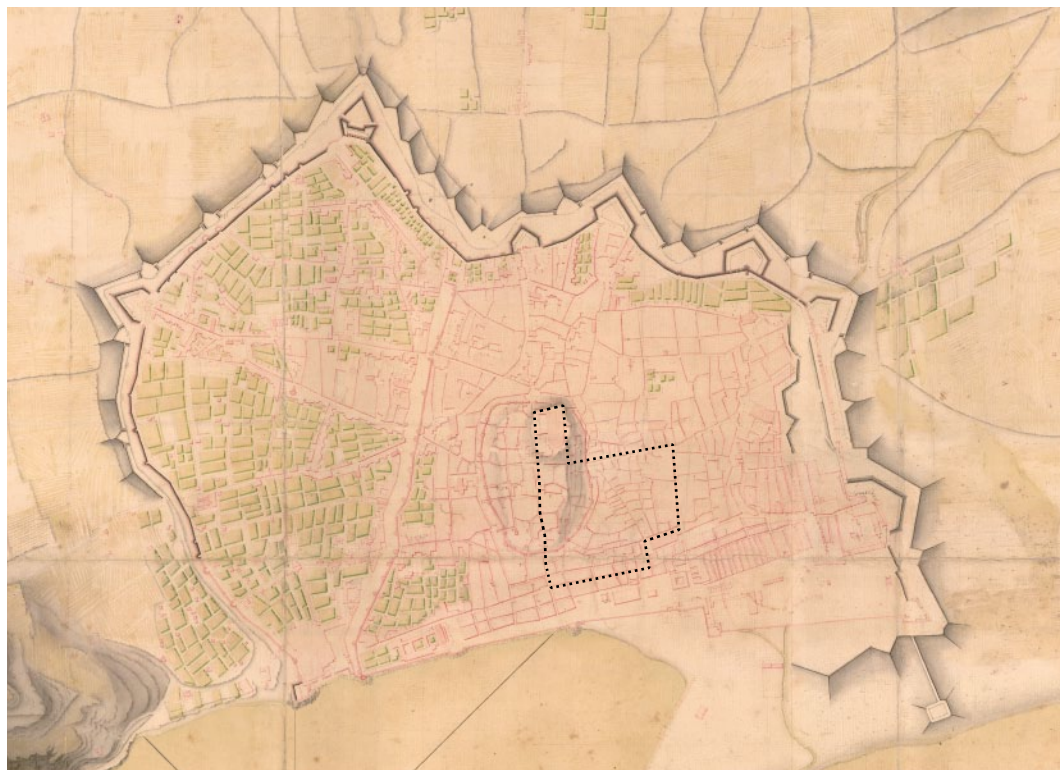
L'àrea del carrer de Montcada i de les vies paral·leles formava part de terres que eren propietat dels canonges de la catedral i estava per urbanitzar abans de 1080. Sembla que aquell any es va planificar el creixement urbà a la zona, després d'haver desviat la riera del Merdançar, que travessava aquest sector abans d'arribar al mar.² No existien encara ni la plaça del Born, o plaça Major de Barcelona, ni les illes de cases que hi ha per sota. Així, l'horitzó cap al sud visible des dels nous carrers creats, inclòs el de Montcada, el formaven la platja i el mar. En aquests inicis, el lloc no podia ser encara gaire atractiu, malgrat que es desviés la riera en direcció al Rec Comtal i es produís la dessecació subsegüent dels

terrenys. En efecte, el curs d'aigua discorria cap a llevant pel futur carrer dels Assaonadors, però travessava el carrer de Montcada i quedava a l'aire lliure: era, de fet, una claveguera sense tapar. Abans de dir-se carrer de Montcada, i potser des del moment inicial, el nom de la via va ser el de carrer de Cadafalc, tal vegada en referència al cognom d'un dels seus habitants o per haver recollit algun fet o element característic.³

Entre 1090 i 1140 la ciutat va viure una crisi econòmica profunda i, per tant, és lògic pensar que el carrer de Montcada no va ni evolucionar ni millorar gaire en aquesta etapa.⁴ A més, encara l'any 1115 un destacament d'assalt procedent de l'Àndalus va causar uns danys físics als ravals que van ser apreciables i que la ciutat va trigar a solucionar. No devia ser gens engrescador, en aquelles dates, tenir casa fora de les muralles romanes.

La primera embranzida de creixements urbans exteriors al recinte romà havia tingut lloc cap a l'any 1000, amb energia notable, sobretot en el costat de llevant i cap al mar, amb la creació del carrer del Mar, després anomenat de l'Argenteria. La segona onada expansiva fora del vell recinte emmurallat es va produir després de 1140, amb més intensitat que la primera. Com a resultat, l'any 1200 ja existia la capella d'en Marcús, a l'extrem nord del carrer de Montcada. El Merdançar, però, encara discorria a l'aire lliure. No gaire després, el 1220, la ciutat s'havia transformat força més; el 1250 el Merdançar ja estava cobert, amb la lògica millora del sector, i l'any 1257 es construïa una claveguera a la via. Poc després, el cognom Montcada consta associat al carrer.⁵

És difícil saber com eren les parcel·les i les cases inicials del carrer de Montcada i quins van ser els propietaris útils, és a dir, els emfiteutes que van gaudir del primer ús de les cases edificades en els terrenys dels canonges de la catedral. No sembla raonable pensar que, en el primer moment, van viure en el carrer famílies gaire destacades.

▶ 1 Barcelona, 1714. ETSAB

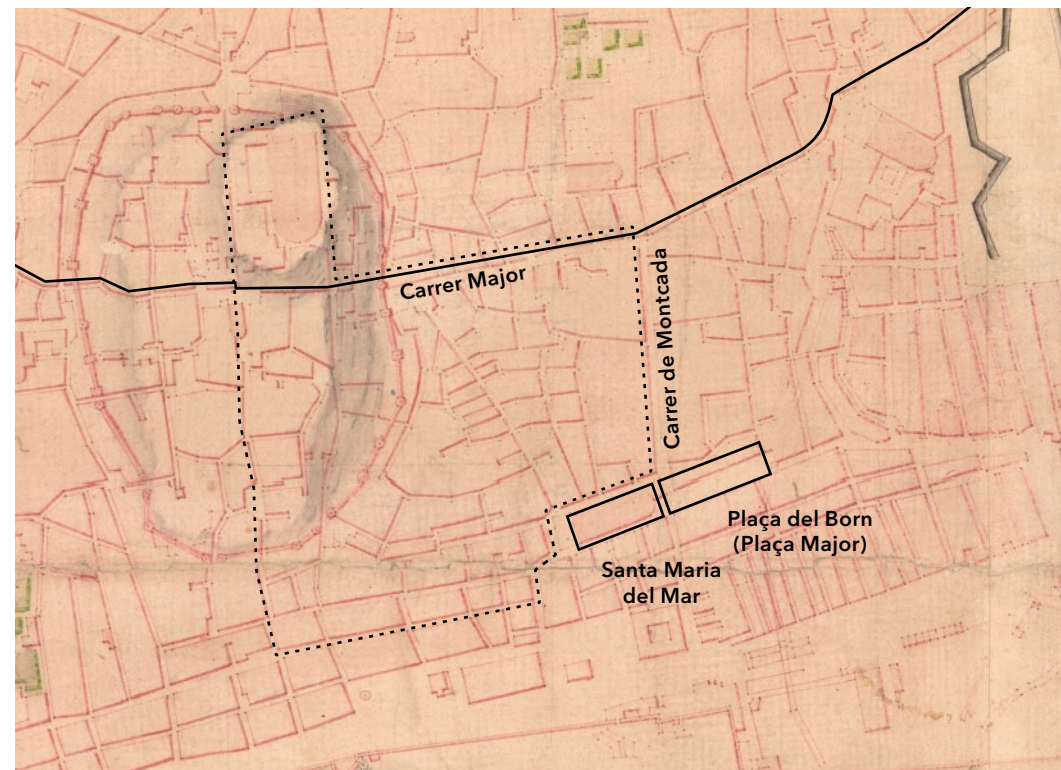
En tot cas, la via era moderadament ampla i va adquirir aviat una situació privilegiada per raó de la seva situació a la ciutat, ja que al cap d'un temps va poder unir dues peces fonamentals de l'estructura urbana: l'eix urbà paral·lel al mar que travessava tot Barcelona, del portal Nou al portal de Sant Antoni, i que s'anomenava sovint el *carrer Major*, i la plaça del Born, o plaça Major, on obria la seva porta posterior la magnífica església de Santa Maria del Mar (▶ 1).⁶

A partir de la consolidació de la zona al final del segle XIII, el carrer de Montcada va quedar envoltat d'una intensa activitat productiva i comercial. Així queda plasmat en els fogatges, recomptes de focs o caps de família, de la segona meitat del segle XIV. En el de 1363, per exemple, la via presentava ja els trets singulars de ser un espai relativament «tranquil» i d'un nivell econòmic alt, però sempre amb «barreja» social i envoltat

de dinamisme productiu i comercial, unes característiques que perduraran els segles següents (▶ 2).⁷

Alguns fets van contribuir a la valoració del carrer de Montcada un temps després de la seva formació. Entre ells cal subratllar que els recorreguts de la processó del Corpus i de les entrades reials incloïen la via, i que al carrer hi van residir, des de relativament aviat, alguns servidors de la casa del rei, un fet que va propiciar la presència esporàdica dels monarques mateixos.

La important processó del Corpus, de la qual coneixem el traçat des de l'any 1324, era un autèntic espectacle itinerant. Passava pel carrer de Montcada i, tot i que el recorregut va canviar més tard, la comitiva religiosa i festiva va continuar circulant per la via: l'any 1424, la desfilada sortia del portal major de la catedral, seguia per davant del Palau Reial Major, per la Freneria,

Detall amb el recorregut de la processó del Corpus. ETSAB

les places de les Cols i del Blat i el carrer de la Bòria fins a la capella d'en Marcús, recorria el carrer de Montcada, arribava al Born, travessava l'interior de l'església de Santa Maria del Mar, continuava pels carrers dels Canvis i Ample fins al del Regomir, i tot pujant-hi es dirigia a la plaça de Sant Jaume i al Palau del Bisbe, per acabar a la catedral.⁸

Cal notar que quedaven fora del recorregut del Corpus els espais amb més presència nobiliària de la ciutat, com ara la plaça de Santa Anna, el carrer de la Porta-ferrissa, la baixada de Viladecols, els sectors central i de ponent del carrer Ample, el carrer de la Mercè o la plaça de Framenors. Així, el carrer de Montcada, no tan «noble» però prou destacat, era el tram més sobresortint per on discorria la processó. Per aquesta raó, diverses personalitats triaven les seves finestres per contemplar un espectacle tan rellevant, ja que en aquest carrer es trobaven

les cases més significades des d'on es podia contemplar. Així, per exemple, els anys 1477 i 1481, el rei Ferran II d'Aragó i la seva dona Isabel van admirar la brillant desfilada des de la casa dels de Vall (o Desvalls), i el 1479 des de la que posseïen els Giron de Rebolledo.⁹

Al seu torn, les entrades reials a la ciutat, com ara la de Felip III l'any 1599, s'iniciaven al portal de Sant Antoni, seguien pel carrer de l'Hospital fins a la Rambla, recorrien aquesta via fins a prop del mar, travessaven la muralla vella, continuaven pel Dormidor de Sant Francesc i acabaven a la plaça de Framenors. Allà el rei jurava els privilegis i llibertats de la ciutat, i «totes les altres coses que són acostumats jurar» i, a continuació, les confraries dels oficis desfilaven per davant del cadafal on se situava el monarca. Després, el rei cavalcava pel carrer Ample, pel dels Canvis i per davant de Santa Maria del Mar, entrava a la plaça del